

הרב ידידיה הכהן – שיעור פרשת שבוע, פרשת תולדות

על חינוכם של יעקב ועשיו. 'חנוך לנער על פי דרכו' - מפגש עם האמת הפנימית של הילד ושל עצמי סיפור חביב ששמעתי מספר על כמה תלמידי חכמים – בזמנם הייתה מעין אופנה כזו לנסוע לנופש לאיזה מקום, לאיזו וילה כזו, ולהיות שם בחופש. והתכנסו שם באותו מקום כמה תלמידי חכמים גדולים. עכשיו, אנשים מהסביבה שמעו שבאותו מקום מתכנסים כמה תלמידי חכמים, והם באו לשם לאותו כינוס לשאול אותם שאלות. המעמד היה מאוד מכובד, ישבו שלושה מגדולי הדור באמצע האולם ואנשים שאלו אותם כל מיני שאלות. פתאום אחד האנשים שהיה שם במעמד הזה אמר להם - אני רוצה לשאול אתכם שאלה אחרת, אני רואה את המעמד המכובד הזה ואני רוצה לשאול איך נהייתם גדולים בתורה?

השאלה הייתה מחוץ לקופסה, וכולם נהיו בשקט. מספר הראשון, שאלת שאלה טובה אני צריך לחשוב קצת. והוא מספר - כשאני הייתי ילד סבא שלי היה גר אצלנו בבית. וסבא שלי שהיה גר אצלנו בבית מאוד שמח כל פעם שהייתי מביא מהתלמוד תורה איזו תעודת הצטיינות או מבחן טוב. ושמתי לב שהיה קורה איזה נס. מה הנס שהיה קורה? הייתי חוזר עם התעודה הטובה מבית הספר, עם המבחן הטוב הזה, ויום למחרת שאני מתעורר בבוקר מחכה לי מתחת לכרית חבילת שוקולד. איך זה קרה הדבר הזה? מי שם לי את חבילת השוקולד? לילה אחד, אחרי שהגעתי עם תעודה טובה או איזה מכתב הצטיינות עשיתי את עצמי ישן, ואז אני רואה את סבא שלי נכנס ככה בשקט, פותח את הדלת, נכנס ושם לי חבילה של שוקולד מתחת לכרית. ואני מאוד אהבתי שוקולד ורציתי לקבל הרבה שוקולדים אז למדתי הרבה תורה. ככה הצטיינתי בלימודים ומתוך הרצון שלא לשמה זה נהיה לשמה ואני גדלתי בתורה. השני חושב, הוא אומר, אצלי היה לי גם 'לא לשמה', אבל 'לא לשמה' בכיוון אחר. הוא אומר, לנו היה מלמד מאוד קשוח. כל מי שהיה מזיז את הראש מהספר היה נותן לו מכה. אני פחדתי מאוד מהמורה הזו, והשתדלתי שלא להרים את העיניים מהלימוד ותוך כדי זה שאני לומד כבר התחלתי להידבק באהבת התורה והנה אני כאן כבר תלמיד חכם גדול. השלישי אומר, אצלי הסיפור אחר לגמרי. אני גדלתי בדירת חדר קטנה, היינו משפחה מרובת ילדים, גדלתי בדירת חדר קטנה ולא היה לי מקום שבו יכולתי לשבת וללמוד. ניסיתי פינה אחת, איזה ילד שוכב שם. פינה כזו, מפריעים לי. מה עשיתי? יום אחד גיליתי מקום מתחת לשולחן. השולחן היה באמצע החדר, הייתה מפה ארוכה, הסתירה את הכל, נכנסתי מתחת למפה ושם נכנסתי ועשיתי שיעורים. אף אחד לא ידע שאני שם, כך ישבתי ולמדתי תורה. יום אחד כשאני יושב ולומד, אני מסתכל מתחת למפה, אני רואה את אבא שלי מגיע הביתה באמצע היום. אבא שלי עבד מאוד קשה, לא היינו משפחה עם הרבה כסף, עבד מאוד קשה. אני מסתכל מתחת למפה, ואני רואה את אבא שלי ניגש, מביא איזה קופסה לאמא. אמא שלי מקבלת את הקופסה הזאת, פותחת אותה, ורואה בפנים יש איזה תכשיט, איזו שרשרת זהב מאוד יקרה ומאוד יפה. שואלת אותו – אברהם מה זה, מה זה

השרשרת הזו? הוא אומר לה, את לא יודעת מה קרה היום. היום בבוקר כשחזרתי מהתפילה ניגש אלי המורה של יעקב הבן שלנו הקטן – והוא שומע את זה שם מתחת לשולחן – והאבא ממשיך, אל תשאל איך הילד שלך תמיד המחברות שלו מסודרות, למרות שאני יודע שלא פשוט לכם, ואיך הוא תמיד מגיע עם אוכל, השיעורים שלו מוכנים והוא כל כך מצטיין בכיתה ושואל את השאלות, והכל. אני אמרתי לעצמי - אני עובד מאוד קשה. מצאת החמה עד צאת הנשמה, שעות רבות. מי זה שגורם לכל זה שהבן שלנו יהיה כזה מוצלח? זו את – כן, אשתי. אמרתי שאני אלך דבר ראשון לחנות תכשיטים, קניתי לך מתנה והבאתי לך. מספר אותו תלמיד חכם – ואני יושב מתחת לשולחן, מציץ, מסתכל על ההורים, רואה איך העיניים של אבא שלי נוצצות, איך הלחיים של אמא שלי סמוקות, אמרתי אני רוצה שיהיו להם עוד הרבה הרבה רגעים כאלו. ישבתי ולמדתי ולמדתי עד שיצאתי מי שאני. זה סיפור יפה. אבל זה מראה לנו שהמון המון מתחיל בבית. לטוב ולמוטב. ואיך שהילד יוצא זה מתחיל בבית. וזה באמת המוקד שאני רוצה שאנחנו נתעסק היום – פרשת תולדות.

בית אחד. אין שני בתים שונים. בית אחד - יעקב ועשיו. שתי קצוות קיצוניים. האחד צדיק יושב אוהלים והשני איש ציד. מה עושים? איך מתמודדים עם זה? התמודדו נכון, לא התמודדו נכון? כתבו על זה המון. אני רוצה שניקח הפעם כמה כיוונים לדבר על זה, להפרות את המחשבה בעניין של יעקב ועשיו.

אז קודם כל אנחנו צריכים לראות מה היה החזון של יצחק ורבקה. כן, נולד ילד, כולנו מכירים - אחים, ילדים - לא כל הילדים הם אותו דבר. יש ילד עם תכונות כאלו ויש עם תכונות כאלו. מה החזון של ההורים? מה אבא ואמא עושים?

נראה מה כותב הרב צבי יהודה קוק. הוא כותב כך¹; 'יצחק אבינו היה ודאי המשך של הכיוון האידיאלי הרוחני של אברהם אבינו – "אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה'" – ברור שיצחק הוא המשך, הוא הכי קרוב לאברהם. 'ופתאום, עם כל החינוך וההדרכה של אברהם אבינו, מופיע דבר משונה ומצער: עשיו. ועשיו בשלו, בעקשנות, "איש יודע ציד" – כן, עשיו, מדובר באדם שהוא יודע ציד. 'בשום אופן אין אפשרות לתקן', אין אפשרות לשנות את עשיו, 'יצחק אבינו ודאי שבע נחת מיעקב אבינו שהיה יושב אוהלים, ולא מעשיו, שעל אף כל ההפצרות לא נענה לשוב למוטב'. כאן לכאורה הוא בא ואומר – הרי לפי הפשט שבתורה נראה לו שמי היותר קרוב ליצחק? עשיו. זה לפי הפשט של הפסוקים. הוא אומר, לא. הפשט כמו שאנחנו לומדים אותו זה לא נכון. מה נכון? שבאמת יצחק היה קרוב ליעקב. מה קרה? תיכף נדבר. מה היה החזון שלו? 'במצב כזה אולי הייתה אפשרות שיהיה כמו אצל יששכר וזבולון, יעקב ישב וילמד תורה ועשיו יספק לו כל צרכיו.

¹ מקור מספר 1. שיחות הרצי"ה, פרשת תולדות.

ולכן יצחק אוהב את עשיו, "ויאהב יצחק את עשיו כי ציד בפיו". מטרתן של הברכות לעשיו "ויתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירש" היתה כדי להיות מסייע לתורתו של יעקב. החזון של יצחק ורבקה אומר הרב צבי יהודה, זה שתהיה כאן שותפות כזו. יעקב הוא האיש שלומד תורה, הוא נותן את הרוח של האומה, ועשיו נותן את הקיום החומרי הבסיסי של האומה. והם ישבו ביחד. זה היה החזון של יצחק.

אבל היה הבדל בין יצחק לרבקה. 'ההבדל בין יצחק לרבקה - יצחק היה רוחני, אבסטרקטי, אבסולוטי, שמימי, ומצידו תיתכן אפשרות של סדר כזה שעשיו יהיה מספק את הגשמיות של העוסק בתורה. אבל רבקה הייתה מנהלת המשק, בעלת הבית, גם בדברים שבקדושה. היא ראתה את שחיתותו ורשעותו של עשיו, ויעדה שאפילו להיות מסייע לעוסק בתורה אינו זכאי ואינו ראוי. זה לא ילך ככה. יש כאן משהו פתולוגי אומרת רבקה. היא אומרת אתה יצחק, אתה חי באידיאלים שלך. זה לא יעבוד כמו החזון שלך. 'אצל יצחק מופיע בירור החלטי, מתוך המשך רוח הקודש, שכך ראוי להיות וכך יתגלה באחרית הימים'. זה החזון, אומר הרב צבי יהודה, של יצחק.

דבר דומה אני חושב, כותב החידושי הרי"ם² - "ויאהב יצחק את עשיו כי ציד בפיו", פירוש רימה אותו, שאלו: אבא כיצד מעשרים את התבן בר?'. כך חז"ל אומרים. כותב חידושי הרי"ם, הרבי מגור, 'קשה להבין. לו זה היה אמת ויצחק לא אכל תבן, בשביל זה אהב אותו יצחק אבינו עליו השלום? וכי איך אפשר היה לדמות אותו ליעקב אבינו עליו השלום, איש תם ויושב אוהלים על התורה ועל העבודה'. נו, בסדר, הוא היה מחמיר ולא היה אוכל תבן, הצליח לסדר את אבא שלו. נו, בשביל זה הוא אוהב אותו יותר? מה הסיפור פה? 'ויש לומר שיצחק חשב את יעקב לאיש תם שאינו מבין בהוויות העולם' – תמים כזה. 'ואת עשיו לאיש סוחר ופיקח. ולכן החשיב את קיום המצוות של עשיו יותר משיבתו של יעקב באוהל על התורה ועל העבודה. כששמע יצחק מעשיו על הערמות של יעקב נוכח לדעת שלמרות ישיבתו באוהל הרי יעקב הינו יותר פיקח מעשיו וסוחר יותר טוב ממנו. אמר אז "גם ברוך יהיה" יעקב'. אנחנו צריכים להבין את הרעיון. אנחנו רואים אדם שהוא איש רוח, ואנחנו חושבים לפעמים בוא נעשה חלוקת עבודה - ההוא יתעסק ברוח ונסדר מישהו שיתעסק במעשה. יעקב אבינו, וגם רבקה, התנגדו לחלוקה הזו. סליחה, אני איש רוח, אני בן אדם שהוא לא יכול להיות רק איש רוח. בן אדם חייב להיות גם עם נגיעה בעולם המעשה. כן, כמו שאנחנו נלמד שבוע הבא "סולם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה". צריך להיות כך, איש רוח, אבל עם רגליים נטועות בארץ. יצחק אבינו חשב בוא נעשה הפרדה. אבל זה לא עבד. זה לא עובד. יעקב עצמו

² מקור מספר 2. חידושי הרי"ם

לא קיבל את זה, רבקה לא קיבלה את זה, ובפועל זה לא היה כך. החזון של יצחק בברכות היה שעשיו היה איש המעשה - ולכן הוא נותן לו את הברכה של הגשמיות, "טל השמים ומשמני הארץ". אבל את הרוח – מי ייתן את הרוח? זה יעקב ייתן. ויעקב מתנגד לזה. שימו לב אחר כך, כשיעקב יוצא לחרן, יצחק נותן לו את ברכת אברהם. עדיין יצחק ראה שהוא יעביר ליעקב את הברכה העיקרית, את ברכת אברהם. הוא הבין שזה ההמשך. אבל, הוא לא ראה אותו כאדם שמתעסק בעניינים גשמיים. יכול להיות שמשו בו עצמו, שיצחק גם היה איש יותר רוחני ופחות גשמי. זה מצד החזון. אגב, חידושי הרי"ם, גור עצמם – זו חסידות שהיא כזו. שמשלבת באידיאולוגיה שלה את המעשה עם הרוח. כך כתב הרב קוק אחרי שהוא פגש את האדמו"ר מגור, הוא אמר למקורבים שלו שהוא פגש 'אדם גדול'. מה זה אדם גדול? "סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה". שהוא גם גדול בעניינים שמימיים אבל גם מבין בעניינים רוחניים.

עכשיו נעמיק את המבט עוד יותר. אני רוצה להביא דברים שכותב אחד ממורי רבנותי, הרב צוקרמן. הרב צוקרמן היה מחנך גדול, והוא טוען שמדובר כאן באיזה מין טראומות שיצחק סוחב שהשפיעו על דרך חינוכו של עשיו, שאם עשיו היה עובר דרך חינוכית אחרת יכול להיות שהוא לא היה יוצא עשיו³. 'רבים שואלים: איך בירך יצחק את עשיו? האם לא הכיר ברשעותו? והשאלה מתחדדת עוד לאחר שאנחנו קוראים בפסוק הקודם שנשותיו הסבו מורת רוח ליצחק ורבקה. ויש להשיב שהעובדה שיצחק כמעט נשחט כעולה לה' מורה שהיה משכמו ומעלה מעל שאר האנשים. בדרגתו הגבוהה יכול לראות רק את הצד הטוב והישר שבכל אדם ויצור ולא את הרע והשקר. לכך רומז הכתוב בתיאור אחר העקדה, שבו רואים שאברהם ונערי ירדו מהר המוריה, שנאמר: "וישב אברהם אל נערו" אך לא מתוארת ירידתו של יצחק. כי יצחק נשאר במדרגתו הרוחנית הגבוהה והקדיש את כל ימי לתורה'. מהאקסטזה שהייתה על גבי המזבח יצחק לא ירד כל ימיו. כך אומר הרב צוקרמן. אבל, הדבר הזה השפיע גם על ההסתכלות שלו. כל אדם – הוא לא יכול היה לראות בו דברים רעים. הוא ראה בזה רק טוב, רק את האידיאלי. 'אמנם יצחק הבין שבבנו עשיו יש נטיות רעות, אולם חשב שהדרך לעזור לו להתמודד איתן היא לא להרחיק אותו אלא לקרב אותו. לכן רצה לברך אותו כדי שיתגבר על יצריו, כמו שהוא עצמו התגבר על יצריו והסכים להיעקד על המזבח כאשר הבין שמתעלה למדרגה הגבוהה של העקדה וחשב שקירוב עשיו על ידי הענקת הברכות עדיף על ברכת יעקב שהוא כבר "איש תם ישב אהלים".

³ מקור מספר 3. הרב צוקרמן, לוחות אבן, עמ' 147.

בואו נעבור למקור נוסף⁴. "ויצחק בא מבוא באר לחי ראי". מה חיפש יצחק בבאר לחי ראי? אלא הכתוב רומז כאן למי שקרא לבאר בשם "לחי ראי" – זאת הגר. גם בעיני יצחק לא מצאו חן גירושה של הגר וישמעאל. על כן הלך לאותו באר, לחי רואי, ומתפלל שם את תפילותיו, אולי כדי לכפר על גירושה של הגר ביד אימו. בזה דומה מידת החסד של יצחק למידת החסד של אברהם⁵. העמקנו כאן עוד – זה לא רק חסד, זה חסד גם שנובע מזה שהוא ראה שזה לא בסדר שגירשו את הגר וישמעאל. האח הגדול שלו, בסדר, השפיע עליו לרעה, אבל הוא היה עדיין האח הגדול שלו. והקריעה של האח הגדול מהאח הקטן הייתה כנראה מאוד טראומתית בעיני יצחק. הוא כל הזמן אומר למה עשו דבר כזה? וכאשר הוא נמצא בעמדה דומה, שני הילדים שלו, יש את יעקב ויש את עשיו. יכול להיות שעשיו היה צריך ענישה. אבל יצחק בגלל מה שהוא עבר בילדות לא יכול היה להעניש. כך אומר הרב צוקרמן. הוא אומר את זה במפורש⁵ – 'לפי דברי חז"ל, שישמעאל בסוף ימיו חזר בתשובה, איננו יכולים לתלות את זה אלא בעובדה שאברהם הרחיק את ישמעאל מביתו. ההרחקה גרמה לישמעאל לחשוב ולחשב את דרכיו ובסופו של דבר התעורר אצלו גם רצון לתשובה'. ישמעאל חוזר בתשובה. הייתה הרחקה, והסתירה הזו שישמעאל קיבל מאברהם עזרה לו לחזור בתשובה. 'עובדה היא שעשיו לא נשלח מביתו של יצחק אלא כל עוד שיעקב היה בחרן, עשיו היה בביתו של יצחק. ויכול להיות שהעובדה שיצחק קירב את יצחק יתר על המידה הייתה הגורם לכך שעשיו לא חזר בתשובה'. התורה כותבת שעשיו הביא נשים שהקטירו עבודה זרה בבית של יצחק. "ותהיין מרת רוח". מה, עושים לך מורת רוח, תגיד לעשיו שלום ולהתראות. תרחיק אותו. לא, יצחק לא יכול לעשות את הדבר הזה. אחרי מה שהוא עבר הוא לא יכול לעשות דבר כזה.

אז אמרנו, כיוון אחד אומר שהיה ליצחק ולרבקה חזון מסוים. כיוון נוסף אומר שהיה אפשר לשמור על החזון הזה – אם היו מענישים את עשיו מתי שצריך הוא לא היה סוטה כל כך מן הדרך, או שהיה סוטה ואחר כך מתיישר.

נראה את המקור האחרון, מקור מפורסם של הרש"ר הירש. אני רוצה אבל להקדים איזו הקדמה, המקור הזה מדבר על חינוך מודרני. לפני בין עשרים לשלושים שנה קם פילוסוף חינוכי בשם הווארד גרדנר, והוא פיתח תורה שהפכה את כל הראש של החינוך המודרני. הוא שאל שאלה פשוטה – הוא אומר, אנחנו רואים שיש אנשים שהצטיינו בתיכון. האם ההצטיינות שלהם בתיכון בהכרח מנבאת הצלחה בחיים? לכאורה הלימודים בתיכון אמורים להכשיר את הבן אדם לחיים, בואו נסתכל על מי שהוא מצטיין בתיכון ונראה אם הוא מצליח בחיים. ומאז ששמעתי את התיאוריה שלו באמת

⁴ מקור מספר 4. הרב צוקרמן, לוחות אבן, עמ' 105.

⁵ מקור מספר 5. הרב צוקרמן, לוחות האבן, וירא, עמ' 108.

עשיתי איזה סקר בין כל מיני אנשים מבוגרים בני ארבעים חמישים שיש להם כבר פרספקטיבה. שאלתי לא מזמן איזה יהודי – תגיד, המצטיינים שהיו אצלך בתיכון, אתה יודע מה איתם היום? הוא אומר היו שני מצטיינים אצלנו בכיתה, העפרונות הכי מחודדים. אחד מהם היום גן של גינות, היה נשוי איזה חודשיים והתגרש. זה מה שהוא עושה היום - גן. לא שאנחנו מזלזלים באיזשהו מקצוע. ואז הוא חושב ואומר, השני מסתובב על הגבעות ביהודה ושומרון שנים, עכשיו שמעתי שהוא הוציא תעודת הוראה, בגיל ארבעים ושש, והתחיל לעבוד כמורה. והוא אומר, אלו היו המבריקים של התיכון. אומר הווארד גרדנר – אנחנו קידשנו את האינטלגנציה המתמטית. אני חושב שזה עד היום – תשמעו את שר החינוך. מי היום נחשבים למוכשרים? אלו שיודעים מתמטיקה, אלו שיודעים לפענח דף גמרא מצוין. האם זה אומר, שואל הווארד גרדנר, שהאנשים האלו יצליחו בעבודה? האם זה אומר שהם יצליחו בחיי הנישואין? האם זה אומר שהם יצליחו בחיים האמיתיים? אז מה קורה פה? ואז בא הווארד גרדנר ואומר – ישנם שמונה סוגי אינטלגנציות. יש אינטליגנציה בינאישית. יש אדם שהוא גאון ביחסים בינאישיים – בכיתה הוא על הפנים, בלימודים הוא על הפנים, אבל תיקח אותו לאיזו מסגרת בינאישית הוא יפרח. יש אינטליגנציה מוזיקלית. הבן אדם הזה הוא על הפנים במתמטיקה אבל במוזיקה הוא גאון, הוא מוכשר מאוד. ויש אינטליגנציה סביבתית. זה היה מחקר חלוצי. המחקר הזה גרר אחריו עשרות מחקרים. דרך אגב הוא יהודי אמריקאי שבשנים האחרונות התחיל להתקרב ליהדות. היום כבר מדברים על שלוש מאות ומשהו סוגי אינטליגנציה. הדבר הזה הפך את עולם החינוך. היום יש תיכונים סביבתיים. מאיפה זה הגיע? הם נותנים דגש על טיולים. תיכונים מוזיקליים. הרעיון הוא שתופסים איזו אינטליגנציה מסוימת ואנשים שלא הצליחו בתיכון רגיל מצליחים שם. יש היום יוזמה של משרד החינוך שנקראת 'רגבים' והיא מצליחה בצורה מסחררת. פותחים מוסדות לבנים ולבנות שהתלמידים עוסקים שם בחקלאות. קמים בחמש בבוקר – תלמידים שלא הסתדרו בתיכון רגיל – לא תלמידים טיפשים אבל לא הסתדרו מכל מיני סיבות בתיכון רגיל. קמים בחמש שש בבוקר, יוצאים לחלוב פרות, לעבוד בשדה, מתפללים ויוצאים לעבודה, חוזרים בשתיים עשרה אחת, מתקלחים, תפילת מנחה, הולכים לישון, קמים בארבע – שלוש שעות לימודים מארבע עד שבע וקצת בערב, סדר ערב. תלמידים פורחים שם, כאלו שלא הסתדרו בתיכון רגיל. מה קרה? אנחנו לא דיברנו על הקו הנכון.

זה מה שאומר הרש"ר הירש על יעקב ועשיו. אני אקרא רק משפט אחד מהדברים שלו: 'בשום מקום לא נמנעו חכמינו מלגלות חולשות ושגיאות, קטנות כגדולות, במעשי אבותינו הגדולים.

⁶ מקור מספר 6. רש"ר הירש, בראשית כ"ה, כ"ז.

ודווקא על ידי כך הגדילו תורה והאדירו את לקחה לדורות. אף כאן, הערה אחת שלהם מרמזת לנו, כי הניגוד העמוק שבין נכדי אברהם, מקורה העיקרי היה – לא רק בתכונותיהם – אלא גם בחינוכם הלקוי. כל עוד היו קטנים לא שמו לב להבדלי נטיותיהם הנסתרות. תורה אחת וחינוך אחד העניקו לשניהם, ושכחו כלל גדול בחינוך – "חנוך לנער על פי דרכו". יש לכוון את החניך בהתאם לדרכו המיוחדת לו בעתיד, ההולמת את התכונות והנטיות הרדומות בעמקי נפשו, וכך לחנך אותו לקראת המטרה הטהורה, האנושית והיהודית כאחת. התפקיד היהודי הגדול אחד ויחיד בעיקרו, אך דרכי הגשמתו רבות ורבגוניות – הוא כותב את זה לפני מאה שנה, שום ידיעות על חינוך מודרני – 'כריבוי תכונות האדם וכרבגוניות דרכי חייהם'. הוא אומר, המטרה לא מגיעים אליה רק דרך לימוד התורה. אפשר להגיע למטרות מכל מיני כיוונים. 'דווקא משום כך... חנכה למטרה הגדולה האחת על פי דרכו המיוחדת לו, בהתאם לעתיד הצפוי לו מנטיותיו. המושיב את יעקב ועשיו על ספסל לימודים אחד, ובאותם הרגלי החיים מחנך אותם כאחד לחיי לימוד ומחשבה, מובטח לו שאת האחד מהם הוא מקלקל. ברגע שאתה מושיב את יעקב ועשיו, שאתה קולט שיש להם תכונות שונות ואתה שם אותם עדיין על ספסל אחד, אחד מהם אתה מקלקל. יעקב ישאב ממעיין החכמה בחפץ גובר והולך' – יעקב זה נהדר לו, 'ואילו עשיו רק יצפה ליום בו הוא ישליך מאחורי גבו את הספרים הישנים ויחד איתם תעודת חיים גדולה שהכיר אותה רק באופן חד צדדי, ובדרך שמעצם טבעו הוא סולד בה'. תראו איזה משפטים. 'אילו העמיקו יצחק ורבקה לחדור לנפש עשיו, אילו הקדימו לשאול את עצמם, היאך יכולים גם האומץ, הכוח, והגמישות הרדומים בנפש עשיו – היאך יכולים כל אלו להטות שכס לעבודת ה', כי אז 'הגיבור' שלעתיד לא היה הופך לגיבור ציד', אלא לגיבור לפני ה' באמת'. הוא היה יכול לצאת עשיו אחר, כך אומר הרש"ר הירש. 'באמת יעקב ועשיו, על כל נטיותיהם השונות, היו נשאים אחים תאומים ברוחם ובדרך חייהם'. יכולים להיות שניים ממשפחה אחת עם כיוונים שונים. אחד הולך לכיוון כזה, אחד לכיוון אחר – והם אחים בלב ובנפש. חייב להיות שכולם יהיו לומדי תורה? כותב הרש"ר הירש. 'עוד מראשית הייתה חרבו של עשיו כורתת ברית עם רוחו של יעקב. ומי יודע איזה שינוי היה צפוי לקורות הימים על ידי כך. אך לא כן היה – "ויגדלו הנערים", רק משגדלו הנערים והיו לגברים, הופתעו הכל לראות, כי אלה אשר מרחם אחד יצאו, ויחד נתגדלו, נתחנכו ולמדו, היו כה שונים בטבעם ומנוגדים במעשיהם'.

דברים דומים כותב הרב קוק – אמנם לא על יעקב ועשיו, אבל משפטים מאוד דומים לדברים האלו. בואו נראה את הפסקה האחרונה⁷; 'ואני בתוך הגולה, האני הפנימי העצמי... חטאנו עם אבותינו חטא אדם הראשון, שנתנכר לעצמיותו, שפנה לדעתו של נחש, ואיבד את עצמו. לא ידע להשיב

⁷ מקור מספר 7. (הראייה קוק, אורות הקודש ג', צ"ז, 'בקשת האני העצמי')

הרב ידידיה הכהן – שיעור פרשת שבוע, פרשת תולדות

תשובה ברורה על שאלת איך, מפני שלא ידע נפשו, מפני שהאניות האמיתית נאבדה ממנו, בחטא ההשתחוואה לאל זר. חטא ישראל... אומר הרב קוק, ברגע שאנחנו מתנכרים לעצמיות שלנו – ואנחנו המון מושפעים ממה שקורה מסביב. הרבה דברים אנחנו עושים בגלל כל מיני דברים חיצוניים לנו – מה יגידו אחרים, שהם לא עצמיותנו. הוא אומר, זה חטא אדם הראשון. 'חטא ישראל, זנה אחרי אלוהי נכר. את אניותו' – מלשון 'אני', 'העצמית עזב, זנה ישראל טוב. חטאה הארץ, הכחישה את עצמיותה, צמצמה את חילה, הלכה אחרי מגמות ותכליתיות, לא נתנה את כל חילה הכמוס להיות טעם האץ כטעם פריו, נשאה עין מחוץ לה לחשוב על דבר גורלות וקריירות'. מה זה 'חטאה הארץ'? קוראים במדרש – הארץ חטאה. מה זה? אומר הרב קוק מה זאת אומרת 'חטאה הארץ'? היא לא עשתה את התפקיד שלה, היא חיפשה קריירות חיצוניות. 'קטרגה הירח, אבדה סיבוב פנימיותה, שמחת חלקה, חלמה על דבר הדרת מלכים חיצונה' – חטא הירח, שהיא חולמת על הדרת מלכים. זו לא היא. 'וכה הולך העולם וצולל באובדן האני של כל אחד, של הפרט ושל הכללי'. זה חזון קשה. הוא אומר, מה גורם לירידת העולם? שאנשים עושים דברים שהם לא הם. והנה, הפסקה שבשביל זה הבאנו את זה – 'באים מחנכים מלומדים, מסתכלים בחיצוניות, מסיחים דעה גם הם מן האני' – המחנכים בבתי הספר יש להם איזה חזון, הילד צריך להיראות כך. הם מסתכלים על הילד? 'ומוסיפים תבן למדורה, משקים את הצמאים בחומץ', זה גם מצמיא אותם עוד יותר, 'מפטמים את המוחות ואת הלבבות בכל מה שהוא חוץ מהם, והאני הולך ומשתכח, וכיוון שאין 'אני', אין 'הוא', וקל וחומר שאין 'אתה'. רוח אפינו משיח ה' זהו גבורתו הדר גדלו, איננו מבחוץ לנו, רוח אפינו הוא, את ה' אלקינו ודוד מלכנו נבקש, אל ה' ואל טובו נפחד, את האני שלנו נבקש, את עצמנו נבקש ונמצא'. בימות המשיח חוזה הרב קוק, כל אדם יכיר מי הוא. הוא לא יחפש דברים אחרים, קריירות, כאן יש בעבודה הזו משכורת כזו אז אני אלך לעבודה הזו למרות שהיא לא מדברת אלי. אני אבין מה אני. 'הסר כל אלהי נכר, הסר כל זר וממזר, וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים, אני ה''. זו יציאת מצרים היציאה הזו.

אם אנחנו מסכמים אז אנחנו ראינו כאן כיוון מה היה החזון של יצחק ורבקה. התקדמנו ואמרנו שגם לפי חלק מהפרשנים היה אפשרות לתקן את דרכו של עשיו, או על ידי ענישה, או – וזה התיקון, אני חושב, היותר עמוק – להכיר מי זה עשיו. להכיר את התכונות שלו. ואז, אחרי שמישהו הולך בדרך לא טובה קשה מאוד להחזיר את הגלגל. אבל אם מזהים את התכונות האלו ויודעים איך לדבר על זה, למרות שזה שובר את החזון שלנו לפעמים כהורים – לפעמים יש לנו כל מיני חלומות וציפיות, אני רוצה שהבן שלי יהיה כזה... אבל האם זה הבן שלך?

זה המסר מיעקב ועשיו לדורנו.